

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Nezaměstnanost a bezdomovectví jako sociální problém

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. Lenka Pipová

Vypracoval:
Marek Popelka

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Nezaměstnanost a bezdomovectví jako sociální problém“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

V Brně dne 27.4. 2010

.....
Marek Popelka

Poděkování

Děkuji Mgr. Lence Pipové za rady a konzultace, které mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Marek Popelka

OBSAH

Úvod	1
1. Nezaměstnanost	3
1.1 Charakteristika nezaměstnanosti	3
1.1.1 Druhy nezaměstnanosti	3
1.1.2 Důsledky nezaměstnanosti	5
1.1.3 Dopady nezaměstnanosti	5
1.2 Státní politika zaměstnanosti	5
1.2.1 Pasivní politika zaměstnanosti	7
1.2.2 Aktivní politika zaměstnanosti	7
1.3 Legislativa	11
1.3.1 Právní normy upravující zaměstnanost České republiky	11
1.3.2 Legislativní změny	12
1.4 Nezaměstnanost jako sociální problém	12
1.4.1 Nezaměstnanost a sociální status	12
1.4.2 Nezaměstnanost a důsledky pro společnost	13
1.4.3 Nezaměstnanost a veřejnost	14
1.4.4 Nezaměstnanost a její dopady na jedince	14
2. Bezdomovectví	17
2.1 Chudoba	17
2.2 Sociální vyloučení	17
2.3 Osoby společensky znevýhodněné	18
2.4 Bezdomovectví	19
2.4.1 Nejdůležitější typy bezdomovců	19
2.4.2 Problematiky bezdomovectví	20
2.4.3 Bezdomovectví a příčiny vzniku	21
2.4.4 Charakteristika bezdomovců	23
2.4.5 Rizikové skupiny	24
2.5 Organizace pracující s bezdomovci	25
2.5.1 Armáda spásy	25
2.5.2 Občanské sdružení Naděje	26
2.5.3 Program Igloo	27

2.6 Resocializace	27
2.6.1 Sociální poradenství	28
2.6.2 Sociální příčiny bezdomovectví	28
2.6.3 Bezdomovectví a kriminalita	29
2.6.4 Neexistence zákona o bezdomovectví	29
2.6.5 Zákon o sociálních službách	30
Praktická část	31
3. Příprava výzkumu	31
3.1 Úvod	31
3.2 Cíl výzkumné části	31
3.3 Metody a techniky sběru dat	31
3.4 Charakteristika respondentů	32
3.5 Realizace výzkumu	32
3.5.1 Průběh výzkumného šetření	32
Závěr	36
Resumé	38
Anotace	38
Literatura a prameny (informační zdroje)	40
Seznam grafů	42

Úvod

Téma bakalářské práce jsem volil s ohledem na fakt, že se naše společnost nachází v situaci, kdy se nezaměstnanost a bezdomovectví dostávají na vrchol pomyslného žebříčku problematiky. Samozřejmě, že problematika spojená s bezdomovci není ničím novým. Určitě bychom mohli nalézt příklady na okraji společnosti žijících lidí již ve prvobytně pospolné společnosti, ale zde byly důvody trochu odlišné od těch současných, jednalo se spíše o vyhnance. Rozhodně si však vybavíme žebráky a lidi bez domova ze středověku nebo z období první republiky.

V současné době, určitě i díky ekonomické krizi, problém nezaměstnanosti narůstá. Každý z nás, ať už přímo či nepřímo, její důsledky pocítil a její negativní dopady působí samozřejmě na celou společnost. Vyšší počet nezaměstnaných klade i vyšší finanční nároky na podporu ze strany státu, tedy na státní rozpočet. Ten je třeba samozřejmě doplňovat a jedním ze zdrojů mohou být vyšší odvody na daních, ať už přímých či nepřímých.

Lidé, kteří nepracovali a pracovat nikdy nebudou žijí v každé společnosti. Byli tady i před rokem 1989, ač se v té době hovořilo o „plné zaměstnanosti“. Dnes ale stále více přibývá lidí, kteří by pracovali rádi, ale z nejrůznějších důvodů práci sehnat nemohou. Statistiky o počtech nezaměstnaných se liší podle regionů, podle nabízených pracovních příležitostí. Jedná o osoby mladé i starší. Starší generace, která byla vychovávána v relativně stabilním socialistickém hospodářství není zvyklá, a hlavně není připravená na problémy spojené se ztrátou zaměstnání. Mladí lidé, kteří po ukončení vzdělání práci neseženou, jsou pro změnu okamžitě závislí na pomoci státu, namísto toho, aby se začali starat sami o sebe.

Samozřejmě je, že osoba bez stálého příjmu nenemůže dlouhodobě platit nájem, případně hypotéku či půjčky. Přicházejí problémy se základním zabezpečením péče o rodinu, osobní život se začíná rozpadat a jedinec se ocitá na okraji společnosti. Cesta k tomu stát se bezdomovcem je otevřená.

Tak nějak podobně začínají příběhy lidí, se kterými jsem se při psaní bakalářské

práce setkal. Jsou to lidé, se kterými se setkáváme každý den. Vidíme je posedávat na lavičkách před obchody nebo v parcích, na autobusových a vlakových nádražích, někdy s nimi cestujeme v autobuse, tramvaji či metru. Rozhodně nám jejich společnost není příjemná, odtahujeme se od nich, vyhýbáme se jim, možná cítíme lítost nad jejich osudem, někdy natolik, že jim darujeme pár drobných. Těchto lidí přibývá a s tím narůstají i problémy, které trápí společnost.

Cílem této práce není provést důkladné zkoumání proč tomu tak je, hledání příčin, ale hlavně najít možné řešení. Rád bych ve svojí práci problém bezdomovectví popsal, upozornil na skutečnost, že neustále narůstá a zabýval se dopady na celou společnost. Dále chci poukázat na to, že je v zájmu nás všech, tedy celé společnosti, abychom se zamysleli nad tím, zda někdo nabízí řešení, jaká řešení to jsou a kdo zejména by se měl tímto celospolečenským problémem zabývat. Zda to je stát, zákonodárci, politici, nebo zda by měly mít hlavní slovo organizace, které těmto skupinám lidí pomáhají. Je třeba si uvědomit, že stát se členem této specifické sociální skupiny je vcelku snadné, ale cesta zpět, do společnosti je složitá a jak z praxe vyplývá, tak většinou i nemožná.

V první části bakalářské práce se zabývám teoretickými poznatky, které se týkají obecně nezaměstnanosti, popsal jsem a charakterizoval tuto problematiku. Rovněž se zabývám nezaměstnaností jako sociálním problémem, který má vliv na vztahy v rodině, ve společnosti a důsledky a dopady ve vztahu k nim.

Druhá část bakalářské práce popisuje všeobecnou formou problematiku bezdomovectví, byly popsány a rozčleněny příčiny a formy. Dále jsou zde zmíněny organizace, které této skupině lidí, tedy bezdomovcům pomáhají, formy resocializace a pomoci. V závěru této druhé části se zabývám řešením vzniku zákona o bezdomovectví, věnuji se sociální problematice, jenž je v souvislosti s bezdomovectvím spojena. Jedna se o různé druhy závislostí (alkohol, drogy), krádeže nebo jiné formy kriminality páchané bezdomovci.

Třetí, praktická část, je věnována průzkumu, který jsem provedl, a následně jeho vyhodnocení s uvedením závěrů, ke kterým jsem dospěl. V závěru jsem shrnul získané informace, které se zkoumaných jevů týkají.

1. Nezaměstnanost

Tato kapitola je rozčleněna do čtyř podkapitol, které se zabývají charakteristickými rysy nezaměstnanosti, sociální politikou státu, legislativním rámcem nezaměstnanosti a rozboru nezaměstnanosti jako sociálního problému ve vztahu jedince ke společnosti a rodině.

1.1 Charakteristika nezaměstnanosti

Nezaměstnanost je jedním z velkých problémů nynější moderní společnosti, a to včetně důsledků, které přináší. Narozdíl od totalitního režimu, kdy nezaměstnanost oficiálně neexistovala v důsledku potlačení práva pracovat a povinnosti pracovat, se v každodenním životě potýkáme s pojmem nezaměstnanost, která se následkem ekonomických, politických či sociálních problémů stále zvyšuje. Nezaměstnanost můžeme chápat jako poruchu trhu práce a jako nezaměstnaného toho, kdo je schopen pracovat, je ochoten od určité doby do práce nastoupit, ale nemá placené zaměstnání a aktivně ho hledá.

1.1.1 Druhy nezaměstnanosti

Mezi základní druhy nezaměstnanosti patří nezaměstnanost:

- **dobrovolná nezaměstnanost** – jedná se o ty, kteří by práci najít mohli, ale mzda kterou by pobírali je pro ně tak nízká, že raději budou pobírat sociální dávky, a žádnou práci si hledat nebudou. K této skupině jsou zařazeni i ti, kteří nezaměstnanost berou jako svůj styl, a práci odmítají. I ženy v domácnosti jimž finanční příjem zajišťuje manžel se řadí spolu s důchodci do této skupiny;
- **nedobrovolná nezaměstnanost** – jedná se o stav, kdy ten kdo hledá práci je ochoten pracovat za mzdu, jejíž výši vytváří trh. Nedobrovolná nezaměstnanost postihuje hlavně takové pracovníky, kteří nemají alternativní příležitost a pro které je rekvalifikace a změna profese obtížná. Právě nedobrovolná nezaměstnanost je nezaměstnaností, která způsobuje nejen ekonomické potíže, ale také sociální a psychické problémy těm, kteří se s ní dostatečně nevyrovňají;

- **skrytá nezaměstnanost** – v souvislosti se skrytou nezaměstnaností se někdy hovoří o skryté pracovní síle. Jde o fakticky nezaměstnané, kteří nejsou jako nezaměstnaní registrováni, i když nemají zaměstnání a při dostatečné nabídce by je přijaly. Skrytá nezaměstnanost je formou nezaměstnanosti, kdy si nezaměstnaná osoba nehledá práci a ani se jako nezaměstnaná osoba neregistruje. Velkou část této skryté nezaměstnanosti tvoří obvykle vdané ženy a mladiství. O skryté nezaměstnanosti se také hovoří v případě osob s nízkou kvalifikací nebo vysokým věkem, které zůstávají pro tyto své charakteristiky neumístěny a jsou odsouvány mimo trh práce.
- **neúplná nezaměstnanost** - pracovníci, kteří musí akceptovat práci na snížený úvazek nebo práci mimo jejich schopnosti a kvalifikaci;
- **nepravá nezaměstnanost** - znamená, že osoby jsou sice evidované na úřadu práce, ale práci nehledají a nebo ji odmítají. Raději jsou závislí na různých sociálních podporách nebo pracující v šedé ekonomice.

Dle příčin, které nezaměstnanost vyvolávají dále rozeznáváme nezaměstnanost:

- **frikční nezaměstnanost** – vzniká pohybem pracovníků mezi pracovními místy, je krátkodobá. Jedná se například o nezaměstnané, kteří byly právě propuštěni, či kteří dobrovolně opustili minulé zaměstnání a hledají jiné. Patří sem taktéž i osoby, které vstupují na trh práce, kde hledají své pracovní uplatnění.¹
- **strukturální nezaměstnanost** – jedná se o změny ve struktuře národního hospodářství. Tato změna způsobuje, že v určitém odvětví klesá poptávka po pracovnících, zatímco v určitých roste. Tyto strukturální změny probíhají neustále, dochází ke změnám a poptávce po práci, pracovníci tedy musí absolvovat novou kvalifikaci a rekvalifikovat se.²
- **sezónní nezaměstnanost** – jedná se o zaměstnanost pouze v určitém ročním období.
- **cyklická nezaměstnanost** – příčinou vzniku jsou hospodářské cykly země, zejména fáze recese. O této nezaměstnanosti hovoříme, pokud je poptávka po práci nízká. Můžeme ji označit za problematickou, neboť ve všech oblastech

¹ Mareš Petr, *Nezaměstnanost jako sociální problém*, Praha 2002, s.18, ISBN 80-86429-08-3

² Jírová Hana, *Trh práce a politika zaměstnanosti*, Praha 1999, s.20, ISBN 80-7079-635-9

zvyšuje nezaměstnanost.³

1.1.2 Důsledky nezaměstnanosti

Důsledkem se v převážné většině stává dlouhodobá nezaměstnanost. Charakteristickým znakem dlouhodobé nezaměstnanosti je délka trvání. Jako dlouhodobě nezaměstnané můžeme označit lidi, jež jsou bez práce po dobu delší než rok. V důsledku dlouhodobé nezaměstnanosti ekonomika ztrácí potřebnou sílu produktivity, a dochází samozřejmě k omezení výroby, k úsporám ve výdajích, k výběru nižších daní a hlavně to má za důsledek nárůst výdajů státního rozpočtu v sociální sféře.⁴ Bohužel s tím dále narůstají výdaje na znovuobnovení nebo vytvoření míst pro nezaměstnané.

1.1.3 Dopady nezaměstnanosti

Nezaměstnanost přináší ztráty společenské ale i individuální.

- **ekonomické dopady** - nezaměstnanost způsobuje ztráty jak nezaměstnanému tak i státu potažmo celé společnosti. Mezi největší ekonomickou ztrátu lze zařadit ztrátu makroekonomického produktu. Dalším důsledkem je ztráta způsobená výběrem nižších daní, kterou způsobují nezaměstnaní kteří nemohou platit daně, zaměstnavatelé kteří snižují stavy zaměstnanců a nemůžou odvádět původní výši daní, a taky dochází k poklesu zisku spojenou s nižším odvodem státu. A jelikož nedochází k výběru daní dle předpokladů, dochází k zvýšeným výdajům státu na straně vyplacených podpor v nezaměstnanosti a v sociálních dávkách.
- **sociální dopady** – ztráta zaměstnání není jen ztrátou finančních prostředků a poklesem životní úrovně, ale dochází i k problémům psychickým a psychologickým. Ztráta zaměstnání a nezaměstnanost způsobuje nárůst kriminality a při dlouhodobější nezaměstnanosti i odvyknutí pracovat a raději pobírat dávky, případně podporu.

³ Mareš Petr, *Sociologie nerovnosti a chudoby*, Praha 1999, s.18, ISBN 80-85850-61-3

⁴ Brožová Dagmar, *Společenské souvislosti trhu práce*, Praha 2003, s.87, ISBN 80-86429-16-4

1.2 Státní politika zaměstnanosti

Státní politika zaměstnanosti usiluje o dosažení rovnováhy mezi nabídkou a poptávkou po pracovních silách, o produktivním využití pracovních sil. Tvůrcem státní politiky zaměstnanosti je stát, který dále spolupracuje s dalšími subjekty činnými na trhu práce. Těmito subjekty jsou zaměstnavatelé, odborové organizace, územní samosprávné celky, profesní organizace atd. V souvislosti se vstupem ČR do EU se jako nutnost jeví součinnost a provázanost s ostatními politikami⁵

Státní politika zaměstnanosti v ČR podle zákona č.435/2004 Sb., o zaměstnanosti (dále jen „SPZ“), zabezpečuje:

- právo občanů na zaměstnání;
- uplatňování aktivní politiky zaměstnanosti;
- poskytování informačních, poradenských a zprostředkovatelských služeb;
- sledování a vyhodnocování situace na trhu práce, zpracování prognóz a koncepcí zaměstnanosti a rozvoje lidských zdrojů na úseku trhu práce, programů a projektů pro pracovní uplatnění fyzických osob;
- poskytování podpory v nezaměstnanosti a podpory při rekvalifikaci;
- koordinaci opatření v oblasti zaměstnanosti a rozvoje lidských zdrojů v souladu s Evropskou strategií zaměstnanosti a podmínkami čerpání pomoci z Evropského sociálního fondu;
- tvorbu a zapojení do mezinárodních programů souvisejících s rozvojem zaměstnanosti;
- hospodaření s prostředky na politiku zaměstnanosti;
- opatření na podporu a dosažení rovného zacházení s muži a ženami, s osobami bez ohledu na jejich rasový a etnický původ, s osobami se zdravotním postižením, pokud jde o přístup k zaměstnání, rekvalifikacím, přípravě k práci atd.;
- usměrňování zaměstnávání pracovních sil ze zahraničí na území ČR a z území ČR do zahraničí
- opatření pro zaměstnávání fyzických osob se zdravotním postižením a dalších

⁵ Brožová Dagmar, *Společenské souvislosti trhu práce*, Praha 2003, s.123, ISBN 80-86429-16-4

skupin fyzických osob, které mají ztížené postavení na trhu práce;
Státní politiku zaměstnanosti tvoří pasivní a aktivní politika zaměstnanosti.

1.2.1 Pasivní politika zaměstnanosti

Od počátku své existence se politika zaměstnanosti v ČR zaměřovala především na pomoc nezaměstnaným a to formou finanční pomoci, a následné podpory potřebné k opětovnému návratu nezaměstnaných na trh práce. Převážná část financí určených na politiku zaměstnanosti je použita na hmotné zabezpečení uchazečů o zaměstnání.

Přesto podle Ministerstva práce a sociálních věcí je sociálním systémem v ČR štědrý a spíše demotivuje si hledat zaměstnání. Jeho zájmem by měla být snaha spolu s ostatními evropskými zeměmi snižovat výdaje do této oblasti. ČR v podílu sociálních výdajů na HDP dosahuje ve srovnání s jinými zeměmi nízké úrovně (19,8 %).⁶ Nejvyšších ukazatelů dosahují skandinávské státy (Švédsko 32,3 %, Dánsko 30 %). Vyšších hodnot dosahuje i sousední Polsko (21,3 %). Obecně rozdílné sociální systémy zemi jsou patrné i z délky poskytování podpory v nezaměstnanosti. Nejdéle jsou poskytovány v Dánsku (48měsíců) a v Belgii (dokonce bez omezení), které se odráží také do výše počátečního nahrazovacího poměru (přes 60 %), čistého nahrazovacího poměru (70, resp. 61 %) a výše podílu výdajů na nezaměstnanost (9,8 resp. 12,4 %). Česká republika patří do skupiny zemí, pro které je charakteristická krátká doba poskytování podpory, výdaje na nezaměstnanost dosahují jen zhruba polovinu průměru (ČR 3,9 % oproti Slovensku 5,8 %), systém sociálních dávek je také podprůměrný (56 %, resp. 53 %). Podobně nastavený sociální systém lze nalézt v Rakousku, Německu nebo ve Velké Británii.⁷

1.2.2 Aktivní politika zaměstnanosti

Aktivní politika zaměstnanosti je nedílnou součástí státní politiky zaměstnanosti. Její význam lze spatřit v jejím přístupu k nezaměstnanosti. U nezaměstnanosti upřednostňuje preventivní a aktivní opatření před pasivním přístupem, kdy uchazeč o zaměstnání pouze pobírá dávky hmotného zabezpečení v nezaměstnanosti. Pozitivní

⁶ <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/czam020108.doc>

⁷ <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace>

vliv má jak na osobu nezaměstnaného, tak na celou společnost. Nezaměstnanému uchazeči pomáhá na trhu práce získat zaměstnání nebo alespoň šance zvýšit jeho zaměstnatelnost, přispívá k zapojení jednotlivých skupin uchazečů o zaměstnání, kterým poskytuje také široký rozsah poradensko-informačních služeb.

Aktivní politiku zaměstnanosti (dále jen „AZP“) realizují v ČR úřady práce řízené Správou služeb zaměstnanosti Ministerstva práce a sociálních věcí. Úřady práce realizují aktivní politiku trhu v souladu s platnými právními předpisy, metodickými pokyny, s cíly stanovenými Správou služeb zaměstnanosti na daný rok, s ohledem na specifické podmínky na regionálním trhu práce, na strukturu uchazečů o zaměstnání v evidenci úřadu práce a na objem přidělených finančních prostředků v rámci schváleného státního rozpočtu.

V roce 2004 došlo na poli aktivní politiky k důležitým událostem. Na konci roku 2004 vstoupil v platnost nový zákon o zaměstnanosti, vláda vyhlásila Národní akční plán zaměstnanosti na období 2004-2006, a ČR se stala členem Evropské unie. Vstup ČR do Unie přinesl mimo možnosti uplatnění se na evropském trhu práce i příležitost začít využívat finančních zdrojů ze strukturálních fondů a Fondu soudržnosti. V roce 2008 byly přijaty další opatření, které souvisí se sociální reformou, a které mají vliv na oblast jak pasivní tak aktivní politiky zaměstnanosti v ČR. Cílem je především účinnější řešení problému nezaměstnanosti. Tímto byly vytvořeny předpoklady ke změně chování občanů a uchazečů na trhu práce.

Společným znakem strategie pracovního trhu všech členských zemí EU je dosáhnout:

- transformace stávajících daňových a dávkových systémů
- důraz na dlouhodobý význam lidského kapitálu
- včasné aktivace a intervence ve snaze předcházet dlouhodobé nezaměstnanosti,
- zvýšení pobídkovosti politiky pracovního trhu s cílem zajistit, aby se to vyplatilo
- individualizace a profesionalizace služeb zaměstnanosti,
- cílenost opatření k nejvíce znevýhodněným skupinám na trhu práce,
- zvyšování kvality a vzájemné provázanosti jednotlivých opatření trhu práce,
- včasné aktivace a intervence ve snaze předcházet dlouhodobé nezaměstnanosti

Opatření a nástroje aktivní politiky zaměstnanosti:

Rekvalifikace, která je definována v zákoně o zaměstnanosti jako získání nové kvalifikace, zvýšení, rozšíření nebo prohloubení dosavadní kvalifikace, včetně jejího udržování nebo obnovování. Rekvalifikace jsou určeny nejen pro uchazeče a zájemce o zaměstnání, ale i pro zaměstnavatele jež mají zájem využít nové zkušenosti svých zaměstnanců. Rekvalifikaci může provádět pouze organizace s akreditovaným vzdělávacím programem, která na základě dohody s úřadem práce provádí rekvalifikaci uchazečů o zaměstnání nebo zájemců o zaměstnání, a již může úřad práce hradit náklady spojené s touto rekvalifikací;

Společensky účelná pracovní místa (SUPM) jsou pracovní místa, která zaměstnavatel zřizuje nebo vyhrazuje po dohodě s úřadem práce a obsazuje je uchazeči o zaměstnání, kterým nelze zajistit pracovní uplatnění jiným způsobem, a kterým je nutno věnovat zvýšenou péči při zprostředkování práce. Jedná se také o pracovní místo, které vytvořil na základě dohody s úřadem práce sám uchazeč o zaměstnání za účelem výkonu samostatně výdělečné činnosti.

Veřejně prospěšné práce jsou časově omezené pracovní příležitosti, které vytváří zaměstnavatel nejdéle na 12 po sobě jdoucích kalendářních měsíců, a to i opakovaně, a které jsou konány ve prospěch obcí nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí (§112 odst. 1 zákona o zaměstnanosti).⁸ Základním znakem je doba, která je ohraničená pevným časovým horizontem a jedná se o nekvalifikovanou práci např. údržba veřejných prostranství, úklid veřejných budov a komunikací nebo obdobné činnosti. Může jít také o pomocné práce charitativního, kulturního nebo sociálního zaměření.

Příspěvek na dopravu zaměstnanců, poskytuje úřad práce zaměstnavateli, pokud každodenně zajišťuje dopravu do zaměstnání a ze zaměstnání svým zaměstnancům v případech, že hromadnými dopravními prostředky prokazatelně není provozována taková doprava vůbec nebo v rozsahu odpovídajícímu potřebám zaměstnavatele. Příspěvek se vztahuje i na zaměstnavatele, který zajišťuje dopravu zaměstnanců s těžším zdravotním postižením v případě, že nemohou kvůli svému zdravotnímu stavu

⁸ http://portal.mpsv.cz/sz/local/op_info/dotace/vpp

využit dopravy hromadnými dopravními prostředky.⁹

Příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program je určen zaměstnavateli, který přechází na nový výrobní program a nemůže pro své zaměstnance zabezpečit práci v daném časovém rozsahu dle zákoníku práce. Zaměstnavatel může být fyzickou nebo právnickou osobou. Přechodem na nový podnikatelský program se rozumí taková změna výroby nebo poskytování služeb, při které dochází k zásadním technologickým změnám, a to například z důvodu celkové situace a modernizace stávající výroby, služeb nebo jiné obdobné činnosti nebo z důvodu změny předmětu podnikání zapsaného v obchodním rejstříku nebo v živnostenském oprávnění. Důvodem technologické změny může být i zásadní poškození nebo zničení technického vybavení v důsledku živelné události.

Příspěvek na zapracování může být poskytován zaměstnavateli, který do pracovního poměru přijímá uchazeče o zaměstnání, jemuž je při zprostředkování zaměstnání věnována zvýšená péče (§33 zákona o zaměstnanosti). Příspěvek je možno poskytnout i v případě, že druh sjednané práce vyžaduje zapracování více než jedním zaměstnancem. Maximální doba poskytování příspěvku je 3 měsíce. Celková výše příspěvku je odvozena od doby, po kterou bude zapracování probíhat, a od počtu zaměstnanců, kteří budou pověřeni zapracováním umístěného uchazeče o zaměstnání.

Příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program je určen zaměstnavateli, který přechází na nový výrobní program a nemůže pro své zaměstnance zabezpečit práci v rozsahu stanovené týdenní pracovní doby podle zákoníku práce. Zaměstnavatel může být fyzickou nebo právnickou osobou. Přechodem na nový podnikatelský program se rozumí taková změna výroby nebo poskytování služeb, při které dochází k zásadním technologickým změnám, a to například z důvodu celkové situace a modernizace stávající výroby, služeb nebo jiné obdobné činnosti nebo z důvodu změny předmětu podnikání zapsaného v obchodním rejstříku nebo v živnostenském oprávnění. Důvodem technologické změny může být i zásadní poškození nebo zničení technického vybavení

⁹ http://portal.mpsv.cz/sz/local/mo_info/apz/informace

v důsledku živelné události.

Součástí opatření APZ je podpora zaměstnání osob se zdravotním postižením, a to jako pracovní rehabilitace či jako příspěvek na vytvoření a provoz chráněného pracovního místa nebo jako příspěvek na vytvoření a provoz chráněné pracovní dílny.

Dalším opatřením APZ je poradenství, které zabezpečují nebo provádějí úřady práce za účelem zjištění osobnostních a kvalifikačních předpokladů fyzických osob pro volbu nebo zprostředkování vhodného zaměstnání, pro volbu přípravy k práci osob se zdravotním postižením, a při výběru vhodných nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti.

1.3 Legislativa

Právo na práci je jedním ze základních sociálních práv člověka. Jeho realizace umožňuje zajistit nezávislou existenci. V české právní praxi je toto právo zaručeno v Listině základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku. Podle článku 26 odst. 3 má každý právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací. Jedná se o subjektivní právo, které může být realizováno formou závislé námezdní práce anebo formou nezávislého podnikání. Práce je činnost, při níž se uplatní tvůrčí schopnosti jedince v pracovním procesu, kdy je využívána pracovní síla člověka. Zároveň je právo na práci právem na získání prostředků, jež mají zajistit uspokojení základních potřeb.

1.3.1 Právní normy související s oblastí zaměstnanosti:

- Zákon č.552/1991 Sb., o statní kontrole, v platném znění;
- Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, v platném znění;
- Zákon č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole ve veřejné správě a o změně některých zákonů (zákon o finanční kontrole);
- Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, v platném znění;
- Nařízení vlády č. 515/2004 Sb., o hmotné podpoře na vytváření nových pracovních míst a hmotné podpoře rekvalifikace nebo školení zaměstnanců v rámci investičních pobídek.
- Zákon č. 73/2006 Sb., o ochraně zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele a o změně některých zákonů;
- Zákon č. 262/2006 Sb. zákoník práce, v platném znění;

Po přistoupení ČR do EU v roce 2004 již mnoho legislativních změn nenastalo, což bylo dáno tím, že ČR již před samotným vstupem do unie většinu své legislativy postupně přibližovala k právnímu řádu EU a nyní již legislativu ČR, týkající se trhu práce, můžeme označit v souladu s legislativou EU.

1.3.2 Legislativní změny

Ministerstvem práce a sociálních věcí na základě zákonného opatření ČNR č. 306/1990 Sb., o zřízení úřadů práce byly v roce 1990 založeny úřady práce. Tím byla vytvořena základní instituce služeb zaměstnanosti. Základními legislativními normami pro realizaci politiky zaměstnanosti v ČR se stal zákon č.1/1991 Sb., o zaměstnanosti, který změnil výklad pojmu „právo na práci“, zákon ČNR č.9/1991 Sb., o zaměstnanosti a o působnosti orgánů ČR na úseku zaměstnanosti, zákon č.2/1991 Sb. o kolektivním vyjednávání, zákon č.303/1995 o minimální mzdě. Reforma přispěla k nové orientaci politiky zaměstnanosti, vytvořila předpoklady pro vznik veřejných služeb zaměstnanosti a k růstu jejich participace na veřejných činnostech a službách.

Přijaté zákony byly novelizovány v návaznosti na změny na trhu práce, především v souvislosti se snahou ČR o začlenění do EU a harmonizaci legislativy. Nejvýraznější změnu v oblasti zaměstnanosti přinesla novela zákona o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb. Novela umožnila občanům EU mít při zaměstnávání stejné postavení jako mají tuzemští občané, posílila přístup rovného zacházení a ochranu proti diskriminaci, definuje pojem nelegální práce, přinesla nové kontrolní pravomoci úřadům práce, pozornost zaměřila i na problematiku zneužívání sociálních dávek určených pro nezaměstnané, zpřísnění příspěvků pro zaměstnávání osob se ZP, došlo k úpravě výše podpor a délky podpůrní doby.

V roce 2006 vláda učinila první systémové kroky k řešení nezaměstnanosti (zejména dlouhodobé). Byly přijaty nové zákony o hmotné nouzi (zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi), o životním a existenčním minimu (zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu), na které od roku 2008 navázaly další opatření související se sociální reformou. Jejich cílem je vytvořit adresnější sociální systém, účinnější řešení nezaměstnanosti a snížení vládních výdajů.

1.4. Nezaměstnanost jako sociální problém

1.4.1 Nezaměstnanost a sociální status

V dnešní společnosti dochází k tomu, že většina obyvatel žije klasickým spotřebním stylem života. Sociální dávky zaručují, že i přesto, že člověk nemá zaměstnání, bude mít kde bydlet a co jíst. Co však dávky v nezaměstnanosti nezaručí je to, že si nezaměstnaný bude sám sebe vážit, neboť tento klasický spotřební styl života, který již není možné v nezaměstnanosti dlouhodobě udržet, je vysokou laťkou a status nezaměstnaného je vnímán jako podřadný, méněcenný.

Sociální statut je obecně tvořen šesti základními ukazateli, které tvoří objektivní úroveň sociálního statusu, a to charakteristika povolání, prestiž povolání, podíl na moci, výše vzdělání, výše příjmu a životní styl. Někdy může být sociální statut nezaměstnaného vnímán jako určité stigma, které způsobuje to, že je nezaměstnaný okamžitě společností „zaškatulkován“, pokud se okolí dozví, že je jedinec bez práce. Proto se řada nezaměstnaných snaží fakt, že přišli o práci, tajit. Navíc nezaměstnaný není jediný, kdo se bude muset smířit s nižším sociálním statutem. Pokles sociálního statusu vnímá celá rodina.

1.4.2 Nezaměstnanost a důsledky pro společnost

Velká část dlouhodobě nezaměstnaných má negativní důsledky nejen pro nezaměstnané ale i pro celou společnost. Společnost vykazuje zvýšenou konzumaci drog, nikotinu a alkoholu, objevuje se vyšší výskyt nemocí a nezdravých sociálních jevů, stoupá spotřeba léků. Vznikají rasové a náboženské konflikty, ztrácí se úcta k autoritám, což může mít za následek krizi a následný rozklad společnosti. Vlivem těchto negativních aspektů se společnost potýká s problémem zvyšující se kriminality. Kriminalitu můžeme dělit jednak na latentní, která je skrytá, nezjištěná nebo neohlášená, a také na zjevnou, která je zjištěná a vyšetřovaná orgány činnými v trestním řízení. Indikátorem zjevné kriminality jsou policejní a soudní statistiky. V České republice je zjevná kriminalita nižší než latentní, protože zjevná je dána ochotou postižených nahlásit trestný čin.

Dlouhodobá nezaměstnanost znamená negativní důsledky i z ekonomického

hlediska. Státní rozpočet přichází o daně, které by lidé odváděli ze zaměstnání. Naopak rostou výdaje ze státního rozpočtu, které se musejí vydávat na podporu v nezaměstnanosti, sociální dávky, příspěvky na děti, na bydlení a další dávky, rekvalifikační kurzy.

Masová nezaměstnanost se také může stát silným politickým nástrojem – nespokojenost a bezvýchodnost vede k demonstrativnímu vstupu do různých hnutí nebo spolků. Příslib zaměstnání se v krizové situaci stává účinným politickým lákadlem. V té chvíli je lhostejné, kým je nabízen.

1.4.3 Nezaměstnanost a veřejnost

Na nezaměstnaného je ze strany veřejnosti vyvíjen tlak, aby nezaměstnaným nebyl dlouho a do té doby plnil povinnosti, které jsou se statusem nezaměstnaného spojeny. Očekává se, že pokud není člověk trvale neschopný vykonávat práci (například je v plném invalidním důchodu) bude se snažit, aby byl co nejdříve opět zapojen do pracovního procesu. Pokud je nezaměstnaným člověk delší dobu, veřejnost ho může začít podezřívat, že je líný, zahálčivý nebo neschopný. Od nezaměstnaného se očekává, že bude aktivně hledat nové zaměstnání. V některých regionech je však nezaměstnanost tak vysoká, že rizikové skupiny nezaměstnaných, jakými jsou mladí pracovníci do 30 let, příslušníci etnických menšin, ženy, méně kvalifikovaní a starší pracovníci, jsou z trhu práce víceméně vyloučeny. U těchto skupin lidí by bylo pochopitelné, že po několika odmítnutích ze strany zaměstnavatelů, rezignují a smíří se s údělem dlouhodobě nezaměstnaného. To ovšem nebývá akceptováno veřejností. Ta naopak chce, aby nezaměstnaný vzal téměř jakoukoliv práci (byť méně atraktivní, s menší prestiží, za menší plat, za horších platových podmínek), než aby nepracoval a pobíral podporu a dávky, které jsou placeny z kapes daňových poplatníků. Důvodem tohoto smýšlení může být určitá obrana zaměstnané většiny, která může mít za následek, že nezaměstnané veřejnost vnímá jako podřadné a méněcenné, což se může i fatálně projevit na fyzickém a psychickém zdraví nezaměstnaného.

1.4.4 Nezaměstnanost a její dopady na jedince a rodinu

Díky fungování sociálního státu zajišťujícímu finanční podporu zaručující minimální příjem, má nezaměstnanost na společnost menší existenční dopad než ve 30. letech, kdy být nezaměstnaný se rovnalo životnímu ohrožení a i tak nízký životní

standard klesl po ztrátě zaměstnání až na čtvrtinu výchozího stavu. Tato lepší situace je způsobena nejen finanční podporou státu, ale i obecně vyšším životním standardem obyvatelstva, kdy úspory a majetek umožňují lepší překlenutí doby nezaměstnanosti, dále zrovnoprávněním a participací žen na pracovním trhu, kdy rodina není závislá pouze na jediném příjmu a také díky mnoha programům pro vytváření nových pracovních míst nebo podporujících nově vytvořená pracovní místa či programům rekvalifikace.

Přesto všechno je nezaměstnanost i v dnešní době velkým problémem s četnými negativními dopady na nezaměstnané jedince a jejich rodiny. „*I když se dnes ztráta práce již nemusí rovnat bídě, stále se i v dnešních podmínkách s rostoucí dobou nezaměstnanosti vyhrocuje finanční strádání*“.¹⁰ Dopady nezaměstnanosti se logicky prohlubují s délkou doby bez zaměstnání. Význam délky nezaměstnanosti byl vyzdvihován již v době velké hospodářské krize a jeho důležitost je vyzdvihována i dnes. V současné době lze říci, že se dlouhodobá nezaměstnanost značně rozšířila a situace v určitých regionech se stává obtížným sociálně-politickým problémem. Průměrná délka jednotlivých případů dlouhodobé nezaměstnanosti roste a obecně se dá říci, že čím déle jsou lidé bez zaměstnání, tím je pro ně nalezení nové práce problematictější a naděje na změnu situace klesá. S prodlužováním doby bezúspěšného shánění práce navíc klesá i motivace nezaměstnaného. I sebevětší aktivita časem odezní, pokud se na ni nedostává očekávaná reakce.

Finanční dopady nezaměstnanosti

„*Zvládání ztráty práce je podstatně ovlivněno finančními možnostmi nezaměstnaného*“.¹¹ Finanční dopady se prohlubují s růstem počtu osob, jenž byli na příjmu nezaměstnaného závislé – s rostoucí velikostí rodiny se zvyšuje i materiální chudnutí nezaměstnaných. Je zde navíc patrná i nepřímá zátěž, kterou finanční obavy vyvolávají – logickou reakcí na nejistotu jsou často úsporná opatření v rodinném rozpočtu. Jako první z něj bývají vyškrtnuty, nebo silně omezeny, aktivity volného času. Pokud byly tyto aktivity pravidelnou součástí životního stylu, může jejich nedostatek vyvolat nepříjemné pocity. Nutnost vyjít z podporou v nezaměstnanosti nebo jen ze

¹⁰ Buchtová Božena, *Nezaměstnanost, psychologický, ekonomický a sociální problém*, Praha 2002, s.101, ISBN 80-24-9006-8

¹¹ Tamtéž, s. 101

sociální podporou, představuje často velké snížení životní úrovně. Tento dopad je zmírněn pokud je doba nezaměstnanosti, ovlivňující chod rodiny, krátká nebo má rodina dostatečnou finanční rezervu na překlenutí tohoto nepříjemného období. Všeobecně lze však říci, že čím déle zůstává člověk nezaměstnaný, tím je finanční situace jeho i jeho rodiny horší.

Dopady nezaměstnanosti na rodinu a rodinné vztahy

Pokud člověk, který má již vlastní rodinu, ztratil práci a novou nemůže delší dobu najít, nepocítuje následky nezaměstnanosti jen on, ale jeho ztráta zaměstnání se úzce dotýká také jeho rodiny. To znamená, že nezaměstnanost zasahuje daleko větší počet osob, než kolik jich lze usuzovat z veřejných statistik, tj. nejen partnery či rodiče, ale i jejich děti a také širší příbuzenské vztahy. Dopady na rodinu však nemusí být pouze negativní. Pozitivní vliv můžeme spatřovat v rodinné solidaritě a podpoře vůči nezaměstnanému členu. *„Sociální opora ze strany rodiny, zejména životního partnera, patří mezi důležité faktory, které pomáhají zvládnout tuto zátěžovou situaci. Dlouhodobě nezaměstnaný člen rodiny ovlivní rodinné soužití. Protože tato situace prověřuje kvalitu rodinných vztahů, lépe ji zvládají lidé, kteří se mají o koho opřít, kteří mají možnost otevřeně o své situaci hovořit se svými blízkými, a to bez výčitek a bez planého litování“.*¹² I přesto, že je opora a solidarita rodiny k nezaměstnanému pozitivní, nejsou negativní dopady (zvláště dlouhodobé) nezaměstnanosti na rodinu nijak zanedbatelné. Jak již bylo uvedeno, tato situace totiž téměř vždy ovlivní rodinné soužití a v rodině může docházet k narušení denních a rodinných zvyklostí, kdy dochází ke změnám v postavení nezaměstnaného jedince v rodinném systému, což může vést ke ztrátě jeho statusu a autority a v některých případech následně dochází ke zvýšenému násilí v rodině. Rodina se tedy v období nezaměstnanosti může stát útočištěm, ale stejně tak hrozí, že ztráta zaměstnání naruší nebo zcela rozbije rodinné vztahy.

¹² Buchtová Božena, *Nezaměstnanost, psychologický, ekonomický a sociální problém*, Praha 2002, s.107, ISBN 80-24-9006-8

2. Bezdomovectví, základní informace a rozdělení

2.1. Chudoba

Chudobu můžeme chápat jako stav, kdy jedinec nebo určitý sociální celek nemůže z vlastních prostředků uspokojovat nejnnutnější životní potřeby.

Keller říká, že „ekonomický růst bývá vydáván ze jedinou možnou cestu k odstranění chudoby, ale ve skutečnosti právě v ekonomicky vyspělých zemích je zaznamenáván nárůst osob žijících pod hranicí bída“.¹³

Nová chudoba je spojena s pozicí jedinců i celých sociálních kategorií na trhu práce. Hovoří se o ní proto, že neexistovala před industrializací, tak jako neexistoval trh práce v pravém slova smyslu. Nejviditelnějším výrazem nové chudoby je právě rostoucí počet bezdomovců.¹⁴

Chudoba je velkým problémem, protože lidé bez domova přišli nejen o střechu nad hlavou, ale v mnoha případech také o finanční prostředky. Jedná se zejména o problémy se zadlužením, neschopností komunikace s úřady a s tím související problémy se získáváním podpory a jiných sociálních dávek.

2.2. Sociální vyloučení

Kotýnková chápe sociální vyloučení jako „nerovnost v participaci na životě společnosti, která je výsledkem nedostatku příležitostí k této participaci. Na sociální vyloučení je nahlíženo jako na odraz nerovného přístupu k pěti základním zdrojům

¹³ Keller 1993, s.18

¹⁴ Mareš Petr, Sociologie nerovnosti a chudoby, Praha 1999, s.85, ISBN 80-85850-61-3

společnosti: k zaměstnání, zdravotní péči, vzdělání, bydlení a k sociální ochraně¹⁵. Společenské vyloučení či vyloučení ze společnosti začíná ve chvíli, kdy občan nedokáže nebo nemůže plně uplatňovat svá občanská a lidská práva pro svůj zdravotní stav, věk, pohlaví, etnickou příslušnost, sociální původ, nedostatek majetku nebo pro jinou osobní příčinu. Společenské vyloučení nemusí být konečným stavem, má-li společnost sílu a vůli pomoci slabým. Může však vyústit ve ztrátu přirozených osobních vztahů, ve ztrátu domova, ve ztrátu střechy nad hlavou, práce, lůžka a nakonec vlastní osobnosti – v bezdomovectví.¹⁶

Sociálním vyloučením je v dnešní době ohroženo velké množství osob. Můžeme to přisoudit i vědomí, které souvisí s dobou v roce 1989 před převratem, kdy musela být plná zaměstnanost.¹⁷ Tehdy měl každý občan práci zaručenou. Hraje zde velkou roli psychická a zdravotní odolnost jedince, zda se umí přizpůsobit požadavkům společnosti, které na něj kladou stále větší cíle. Jasným příkladem jsou zejména stále narůstající požadavky na vzdělání, proto aby člověk mohl v pracovní pozici dosáhnout možnosti růstu a současně mít záruku navýšení mzdového příjmu. U lidí se sníženými mentálními schopnostmi, lidmi nemocnými, ať už fyzicky nebo psychicky, nebo u lidí propuštěných z výkonu trestu či mladých lidí opouštějících dětské domovy a výchovné ústavy je velmi potřebná právě sociální ochrana, kterou uvádí Kotýnková jako jeden ze zdrojů společnosti.¹⁸ Zde je ovšem velice důležité, aby společnost v takových situacích fungovala, zejména pomoc ze strany státních orgánů a nestátních organizací.

Mezi sociální vyloučení musíme zařadit i jeden velmi závažný problém a to etnickou příslušnost. Diskriminace je v dnešní době skutečně závažným problémem a často se stává, že člověk jiné národnosti, přestože splňuje podmínky vzdělání, vede spořádaný život, je zdravý, nemůže ve společnosti právě pro svoji národnost uplatnit své specifika, a takový člověk, který se díky této diskriminaci ocitne bez příjmu, může rychle přijít o střechu nad hlavou, a proto je potřeba v dnešní společnosti o tomto problému diskutovat. „Sociálně vyloučení jsou ti, kteří propadnou záchrannou sociální sítí“.¹⁹

Stát musí pravidla nastavit tak, aby se mohl postarat o všechny lidi, kterým sociální

¹⁵ Matoušek Oldřich, Kodýmová Pavla, Kolářková Jana, Sociální práce v praxi, Praha 2005, s.315, ISBN 80-7367-002-X

¹⁶ Hradecká Vlastimila, Hradecký Ilja, *Bezdomovství-extrémní vyloučení*, Praha 1996, ISBN 80-902292-04

¹⁷ Myšleno v období komunismu před listopadem roku 1989

¹⁸ Matoušek Oldřich, Kodýmová Pavla, Kolářková Jana, Sociální práce v praxi, Praha 2005, s.315, ISBN 80-7367-002-X

¹⁹ Barták Jan, Lidé a změny, Praha 2004, s.21, ISBN 80-7220-184-0

vyloučení hrozí.

2.3. Osoby společensky znevýhodněné

Společensky znevýhodněnou osobou je taková osoba, která má určitý handicap. Může jít o problém díky němuž se můžou dostat do obtížné sociální situace. Tady musí nastoupit pomoc státu nebo nestátních organizací proto aby tyto osoby mohly být integrovány zpět do společnosti, a mohly být pro ni prospěšní.

Osobami společensky znevýhodněnými se zabývají tzv. sociální kurátoři, pracující na úřadech nebo na odborech sociálních věcí. Jejich klientelu tvoří zejména lidé bez domova. Tyto kurátoři jim poskytují poradenský servis, tedy kontakt na úřad práce, informace k zdravotnímu pojištění a nárokům k dávkám sociální péče. Dále je důležitá pomoc při vyřizování dokladů a speciální peněžité dávky.²⁰

2.4. Bezdomectví

V očích veřejnosti je bezdomovec individuum polehávající na lavičce v parku nebo na stanicích tramvaje, nocující v nočních dopravních prostředcích nebo v neobydlených budovách, které tráví den tím, že nedělá nic jiného než požívá laciný alkohol, a jeho jednání lze označit za protispolečenské, v určitých okamžicích i jako protiprávní. Můžeme ho hodnotit jako člověka, který přišel vlastní vinou o práci, rodinu a o střechu nad hlavou, jehož jediným smyslem života je popíjet alkohol. Ovšem špatně je bezdomovec ztotožňován s daným stereotypem tuláků a povalečů. Z právního hlediska je bezdomovec definován jako "občan bez přístřeší" a je zařazen do kategorie "občanů společensky nepřizpůsobivých". Jde tedy o osobu, která nemá vlastní domov, není žádným regulérním nájemníkem, nežije v obydlí u rodiny, osoby blízké, nebo tento domov nemůže, nebo z vážných důvodů nechce užívat, či naopak jej užívá protiprávně. Domov v této definici chápeme obecně jako místo, kam jeho uživatel může jinému člověku zakázat, nebo umožnit přístup. Podle zákona jde o osoby ohrožené sociálním vyloučením a státem zajišťovanou péčí jako o „osoby bez přístřeší“ vymezuje zákon o pomoci v hmotné nouzi (resp. § 2, odst. 6 zákona 111/2006 Sb.) a zákon o sociálních službách (resp. § 92, pís. b) zákona 108/2006 Sb.). Bezdomovci jsou tedy lidé žijící bez

²⁰ Matoušek Oldřich, Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení, Praha 2007, s.78, ISBN 978-80-7376-310-9

stálého bydlení a obvykle i bez stálého zaměstnání, bez finančních zdrojů, jež jsou dostupné jiným občanům. Nejpoužívanější definice v Evropě zahrnuje mezi bezdomovce, které můžeme označit jako osoby bez střechy nad hlavou, také osoby jež žijí v nedůstojných podmínkách, v různých sociálních zařízeních a ústavech, a osoby jimž hrozí ztráta bydlení. Lze jej ovšem označit i faktem, že existují lidé bez domova, kteří nejsou schopni vzniklou situaci sami řešit a vyhledávají různé formy sociální pomoci. Je to projev extrémní chudoby.

Bezdomovectví je tedy životní situace lidí bez trvalého přístřeší, kteří sice z úředního hlediska trvalý pobyt „papírově“ mají, ale z určitého důvodu v něm nemohou žít, chybí jim pevný a pravidelný příbytek k přenocování.

2.4.1. Nejdůležitější skupiny bezdomovců

Lidi nejvíce ohrožených fenoménem bezdomovectví, kteří bývají námi „spořádanými“ občany nazýváni neschopnými, které označujeme jako ty, kteří selhali lze rozdělit do několika charakteristických skupin:

- a) osoby žijící na ulici, neschopné vytvořit osobní vztahy, trpící často mentální vadou, přítomnou nebo minulou
- b) osoby nemocné mentální chorobou, osoby se somatickými či psychosomatickými chorobami
- c) alkoholici
- d) uživatelé omamných prostředků (drog), patologičtí hráči
- e) osoby fyzicky postižené, skupina, do které můžeme zahrnout epileptiky a osoby postižené vrozenými poruchami
- f) osoby společensky nebo mentálně neadaptabilní, charakterizované svou nestálostí a nestabilitou
- g) osoby ve stavu deprese, úzkosti, sklíčenosti, hledající pomoc a radu
- h) mladí lidé nečekaně se ocitnuvší na ulici, nezaměstnaní, hledající, destabilizovaní
- i) osoby bez trvalého bydliště, navíc nezaměstnaní
- j) ženy osamělé, s dětmi, těhotné, vyloučené rodiči z domova, ženy staré
- k) děti ulice, děti týrané a jinak frustrované, děti sociálně deprivované
- l) osamělí důchodci, toužící po lidském teple a pochopení
- m) propuštění vězni
- n) slepí a hluší

- o) migranti
- p) nemocní AIDS, HIV pozitivní

2.4.2. Problematika bezdomovectví

V naší společnosti není věnována bezdomovectví náležitá pozornost. Tento problém se týká celé společnosti, protože lidé bez domova mají různé problémy a dostali se tedy do této situace z různých příčin.²¹

„Bezdomovectví je problém, jemuž veřejnost nevěnuje přílišnou pozornost a jehož řádným výzkumem se nikdo nezabývá. Bez znalosti příčin, rozsahu a forem bezdomovectví je těžké zvolit vhodná preventivní opatření. Je potřeba stanovit pravidla a formy prevence a pomoci lidem, kteří se často ocitnou na cestě jež vede k nedůstojnému životu a jsou ohrožováni různými formami deprivace, závislostí, kriminality apod.²²

„Změnou životní doby a stylu došlo k sociálnímu a ekonomickému rozdělení obyvatelstva a obzvláště zranitelné jsou osoby, které se nedokázaly novým změnám přizpůsobit. Jedná se o lidi, kteří nedokážou nést za svůj život individuální odpovědnost a jejichž osobnost může být zneužita k tomu, že skončí bez materiálních prostředků a v určitých případech i bez přístřeší. Jedná se o lidi oslabené mentálně, tělesně, věkem, nízkým vzděláním, sociálním původem, frustrací z dětství, bez rodinného zázemí, neschopností navázat přiměřené mezilidské vztahy. Velmi často jsou oslabeni kombinací těchto znaků.“²³

Pokud se hovoří o politice, pak bezdomovectví patří více do oblasti zájmu sociální politiky než veřejného zájmu a politiky veřejné.

„Pojem veřejný zájem vyjadřuje:

- Potřeby, jež se týkají větších společenských kategorií (skupin či celé společnosti)
- Hodnoty, na jejichž uskutečnění společnost aspiruje (např. národní občanství, kulturní obec).²⁴

²¹ Prudková Táňa, Novotný Přemysl, *Bezdomovectví*, Praha 2008, ISBN 978-7378-100-0

²² Korunková Magdalena, *Lidské zdroje na trhu práce*, Praha 2003, s.3, ISBN 80-86419-48-7

²³ Korunková Magdalena, *Lidské zdroje na trhu práce*, Praha 2003, s.15, ISBN 80-86419-48-7

²⁴ Barták Jan, *Lidé a změny*, Praha 2004, s.9, ISBN 80-7220-184-0

2.4.3. Bezdomevství a příčiny vzniku

Faktory ovlivňující vznik bezdomevství jsou tříděny na objektivní a subjektivní. Objektivní faktory zahrnují celkové společenské klima, například politiku zaměstnanosti, bytovou politiku, postavení etnických minorit, postoj většinové společnosti k marginálním skupinám, sociální politiku daného státu a další dílčí faktory. Faktory subjektivní spoluutvářejí celkovou sociální situaci jednotlivého člověka, která je podmíněna zejména úrovní jeho vlastní schopnosti sociální adaptace. V naší společnosti lze za hlavní příčiny přispívající k nárůstu počtu osob bez domova považovat neadekvátní politiku zaměstnanosti, nedostatek sociálních bytů a nevyhovující podporu znevýhodněných osob.²⁵

Současný systém podpory v nezaměstnanosti spíše prohlubuje pasivitu a závislost. Není využit potenciál institutu veřejně prospěšných prací, je snadné si ilegálně přivydělávat k podpoře v nezaměstnanosti, pro zaměstnavatele není výhodné nabízet částečné úvazky. Pracovní diskriminace starších lidí, žen a Romů je každodenní realitou, chybí podporovaná pracovní místa pro znevýhodněné osoby na trhu práce a nabídka rekvalifikačních kurzů je velmi omezená.²⁶

V oblasti bydlení existuje z pohledu ochrany před sociálním vyloučením deficit. Skupina občanů s nízkým příjmem si nemůže dovolit platit standardní nájemné, stávají se z nich neplatiči a posléze lidé bez domova. Poptávka po všech formách sociálního bydlení mnohonásobně převyšuje nabídku a azylová zařízení ji nejsou schopna pokrýt.

„Znalost příčin bezdomevství je základním předpokladem všech snah o řešení tohoto problému, protože samotné odstraňování následků bezdomevství je značně neefektivní. Komplikací je zde skutečnost, že ne vždy lze spolehlivě rozlišit, co je příčinou a co následkem bezdomevství. Alkoholismus může člověka dostat na ulici, někteří bezdomevci však začali pít až v době, kdy se stali lidmi bez domova. A místo alkoholismu si můžeme dosadit nezaměstnanost, kriminalitu, zadluženost, nebo například zdravotní problémy“.²⁷

Příčin vzniku bezdomevství je nejspíš tolik, kolik je lidských osudů. Přesto lze

²⁵ Petra Matoušková, *Fenomén bezdomevství a formy nejefektivnější pomoci*, MU Brno, 2009, d.p.

²⁶ Matoušek Oldřich, Kodýmová Pavla, Koláčková Jana, *Sociální práce v praxi*, Praha 2005, s. 35, ISBN 80-7367-002-X

²⁷ Prudková Táňa, Novotný Přemysl, *Bezdomevství*, Praha 2008, s.15, ISBN 978-7378-100-0

mezi různými typy bezdomovců hledat nějaké společné rysy. Ne vždy je život bez přístřeší svobodnou volbou. Někteří ztrácejí střechu nad hlavou, protože nejsou schopni se přizpůsobit rychlým proměnám společnosti, jiní mohou mít zábrany, v jejichž důsledku si nedokážou opatřit bydlení pomocí legálních i nelegálních praktik, někteří ztrácejí bydlení v důsledku životní krize, rozpadu manželství, ekonomického bankrotu a podobně.

O příčinách vzniku bezdomovectví by se dalo hovořit a psát dlouze, protože důvodů, proč člověk ztratí střechu nad hlavou, je nepřeberné množství. Pokud budeme přemýšlet o příčině, kdy člověk ztratí domov v důsledku nezaměstnanosti, lze vyjádřit souhlas s tvrzením Matouška a kolektivu autorů publikace Sociální práce v praxi, kteří vidí chybu v současném systému podpory v nezaměstnanosti. Tady by byla třeba radikální změna. Člověk, který si zvykne na příjem z podpory v nezaměstnanosti a je mu nabídnuta práce, za kterou by činila finanční odměna jen o něco málo více než je již zmíněná podpora, si velice rychle spočítá, že se mu pracovat nevyplatí. Zaprvé by musel ráno vstávat, zadruhé by většinou utratil nějaké finanční prostředky za cestu do práce a vzdal by se většiny volného času. Usoudí tedy, že mu bude daleko lépe doma, když si k podpoře v nezaměstnanosti vydělá ještě nelegálně, například dvakrát či třikrát do týdne, kdy může pracovat „načerno“, další finance.

Bylo by skutečně vhodné, pokud stát práceschopnému člověku dává podporu v nezaměstnanosti, aby si tyto peníze člověk zasloužil například právě v rámci veřejně prospěšných prací. Další alternativou by bylo, přirozeně se souhlasem tohoto člověka, aby se zapojil do nějakého dobrovolnického programu apod.

2.4.4. Charakteristika bezdomovců

Na okraj společnosti se mohou dostat různí lidé ohrožení nestejnými problémy. Podobní jsou si pouze v důsledku: ve ztrátě domova a v životě na ulici.²⁸ „Někteří bezdomovci žijí zcela mimo civilizaci, v lesích, skalách, přespávají v různých boudách. Nemáme o nich žádné informace, lze se jen domnívat, že ve velké většině trpí psychickými poruchami, které způsobují, že nevyhledávají, ba úzkostlivě odmítají, kontakt s lidmi“.²⁹

²⁸ Matoušek Oldřich, Kodýmová Pavla, Koláčková Jana, Sociální práce v praxi, Praha 2005, s.38, ISBN 80-7367-002-X

²⁹ Prudková Táža, Novotný Přemysl, Bezdomovectví, Praha 2008, s.13, ISBN 978-7378-100-0

Jsou to lidé z různých společenských vrstev, s různým vzděláním, invalidní důchodci, alkoholici, opakovaně trestané osoby ale také lidé, kteří si tento způsob života zvolili sami. Ztráta domova souvisí vždy se spolupůsobením mnoha vnějších i vnitřních faktorů. Uvádí se, že mezi bezdomovci je poměrně vysoké procento rozvedených mužů. Někteří z nich žili už v manželství rizikovým způsobem života, byli závislí na alkoholu či na automatech a jejich ženy podaly žádost o rozvod právě z těchto důvodů. Někteří po rozvodu předají byt a veškeré vybavení bývalým manželkám a odejdou.³⁰ Na základě výzkumu života českých bezdomovců, který byl prováděn Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí s pomocí studentů Vysoké školy ekonomické, kdy bylo v rámci kvantitativního výzkumu osloveno formou dotazníku celkem 65 respondentů, se zjistilo, že 85,5% bezdomovců jsou muži a 14,5% zastupuje ženská populace. 46,4% lidí bez domova bylo svobodných, 7,2% ženatých či vdaných, 40,6% rozvedených a 5,8 vdovců či vdov. Co se týká výzkumu podle vzdělání, nejvyšší procento, konkrétně 48,5%, patří lidem se středním vzděláním, 42,4% se základním vzděláním, 5,1% s neúplným vzděláním, 4,0% s bakalářským vzděláním nebo vyšší odbornou školou a nejnižší procento, konkrétně 9%, tvoří vysokoškoláci. Co se týká příčin bezdomovectví, nejvyšší procento tvořili lidé z rozpadlých rodin, a to 34,8%, 24,6% byli lidé, jež ztratili zaměstnání, 7,2% osoby, které vlastní byt nikdy nezískaly, 2,9% ti, kteří se obydlení nestarali, 1,4% lidé nemocní a 19,1% z jiného důvodu.³¹

Lze vyslovit přesvědčení, že bez domova se může ocitnout každý, kdo se důsledkem nějakého problému, nebo situace dostane do svízelné životní situace. Může jít o lidi úspěšné, vzdělané, o ženy či muže. Zde je východisko formou prevence, aby došlo k minimalizaci zmíněných okolností. Někdy stačí více nad skutkem který učiníme přemýšlet, být obezřetnější. Tady lze uvést jako příklad nerozvážné půjčky, které jsou častokrát nepotřebné a v danou chvíli nejsou nutností, ale následkem toho dochází k nesplácení a problémům s tím spojených, ať už forma exekuce, nebo jiná forma vymáhání.

2.4.5. Rizikové skupiny

Bezdomovectvím jsou nejvíce ohroženi lidé dlouhodobě nezaměstnaní,

³⁰ Prudková Táňa, Novotný Přemysl, *Bezdomovectví*, Praha 2008, s.27, ISBN 978-7378-100-0

³¹ Petra Matoušková, *Fenomén bezdomovectví a formy nejefektivnější pomoci*, MU Brno, 2009, d.p.

hendikepovaní, senioři, lidé adaptovaní na život v institucích, příslušníci etnických minorit a migranti. Ztrátou domova jsou ohroženi muži více než ženy, spíše lidé staršího nebo středního věku než lidé mladší. Menší podíl žen mezi bezdomovci se vysvětluje větší orientací žen na mezilidské vztahy. Ženy mají bohatší sociální síť, většinou jsou schopny vyloučit její zdroje a v krizi se obrátit na někoho, kdo se o ně postará. Muži, kteří jsou méně orientovaní na vztahy, se častěji ocitají osamoceni.

Dále mezi bezdomovci najdeme lidi jež mají závislost na návykových látkách. Pro tuto skupinu je příznačná závislost na alkoholu, a to ta, jež byla primární příčinou sociálního vyloučení, tak i ta, která vznikla až během života na ulici. Nicméně závislost není problémem většiny bezdomovců.³² Závislost na alkoholu samozřejmě může být jednak příčinou, ale také důsledkem bezdomovectví. Je ale také třeba nezapomenout na ostatní návykové látky, ať už jde o měkké či tvrdé drogy, které mohou být spouštěčem pro to, aby člověk zůstal bez domova. Z větší části se tento problém týká mladých lidí, kteří se v důsledku závislosti nesetkávají s pochopením rodiny nebo odmítají pomoc a pak dobrovolně či nedobrovolně odcházejí z domova na ulici či ke svým známým, kteří jsou také lidmi závislými.

Důvodů pro to, aby se stal člověk bezdomovcem, existuje celá řada. Pak velmi záleží na psychické síle člověka, zda dokáže nastalou situaci vyřešit. Může ji řešit formou pomoci v nějaké instituci a pak se vlastním snažením dokáže znovu včlenit do společnosti, nebo se obrátí na fungující rodinu. Další pomocí může být pomoc od známých či přátel, kteří mohou tomuto člověku překlenuvat tuto sociální a životní situaci.

Velké problémy mohou mít psychicky nemocní nebo mentálně postižení lidé, jež nemusí pochopit tuto složitou situaci, bez pomoci mohou tito lidé zůstat na ulici i několik let, případně až do smrti. Dalším problémem můžou být lidé, kteří si nepřipustí, že se nedokážou postavit sami na vlastní nohy. Mají názor, že si pomohou sami, a že od nikoho jiného pomoci nepotřebují.

2.5 Organizace pracující s bezdomovci

Matoušek publikuje, že většina organizací pomáhajících lidem bez domova je spojena s nějakou církví nebo ve svých stanovách artikuluje náboženské principy.

³² Matoušek Oldřich, Kodýmová Pavla, Koláčková Jana, Sociální práce v praxi, Praha 2005, ISBN 80-7367-002-X

Nicméně je třeba uvést, že nemusí jít pouze o tyto organizace. Je i v zájmu politik jednotlivých států tento problém efektivně řešit, tedy vládních, ale i nevládních organizací.³³

2.5.1 Armáda spásy

V roce 1877 se na plakátech začalo psát Armáda haleluja a Wiliam Booth byl nazývaný generálem armády. Oficiální titul měl generální superintendent Křesťanské misie. Ve výroční zprávě z roku 1878 byla nazvána Křesťanská misie armádou dobrovolníků. Vzhledem ke svému prvotnímu cíli – pomáhat chudým, slabým a odmítaným – byli členové Armády spásy jedněmi z prvních lidí, kteří se v širším měřítku začali věnovat praktické pomoci lidem bez domova. Dnes pracuje Armáda spásy ve 113 zemích světa a mluví ve 160 jazycích. Má více jak 1,5 milionu členů ve skoro 28 tisících zařízeních. Jsou to ubytovny pro bezdomovce, dětské domovy, domovy pro seniory, nemocnice, školy.

V Československu začal práci Armády spásy v roce 1919 plukovník Karl Larsson. Mimo církevní činnosti provozovala záchrané domovy, stanice v chudinských čtvrtích, domovy pro alkoholiky atd. Svoji činnost vykonávala do roku 1950, kdy byla vládnoucí stranou zakázána. Členové Armády spásy byli perzekuováni a vězněni. Nejznámějším představitelem této doby byl major Josef Korbel, jehož jméno dnes nese azylový dům v Brně. Jeho život zachycuje kniha „V nepřátelském táboře“. Po roce 1989 požádala skupina křesťanů Armádu spásy o obnovení své činnosti. O zkušenosti Armády spásy měla zájem také federální československá vláda. Tehdejší prezident Václav Havel se setkal s generálkou Evou Burrowsovou a přispěl tak k novodobým počátkům Armády spásy u nás. Armáda spásy v České republice byla znova zaregistrována dne 17.5.1990 jako občanské sdružení.

2.5.2 Občanské sdružení Naděje

Naděje jako spolek je založena dle zákona č. 83/1990 Sb. o sdružování občanů. Registrována je od 21.8.1990 u Ministerstva vnitra. Naděje je nepolitická a mezikonfesní s celostátní působností. Někteří členové žijí na Slovensku i v jiných

³³ Matoušek Oldřich, Kodýmová Pavla, Koláčková Jana, Sociální práce v praxi, Praha 2005, ISBN 80-7367-002-X

zemích. Naděje vznikla spontánně v srpnu roku 1990, ve chvíli, kdy se na pražských nádražích shromažďovaly skupiny rumunských uprchlíků.

První pomocí bylo podávání stravy na nádraží, nouzové ubytování v Praze a posléze samostatná činnost ve vládních uprchlických táborech. bezdomovcům s uplatněním vícestupňové struktury.

V roce 1991 pokračovala dobrovolná práce v uprchlických táborech. Po jejím ukončení se činnost přesunula do Prahy, kde se začalo s přípravou středisek pro činnost Integrovaného programu, který byl koncipován jako komplex služeb stavebního charakteru. Původně byl určen především pro uprchlíky, ale stále více začali do nově otevřeného střediska v Rumunské ulici v Praze 2 přicházet i naši občané, kteří se ocitli bez přístřeší a bez prostředků. Integrovaný program je určen lidem společensky vyloučeným nebo lidem, kterým společenské vyloučení hrozí.³⁴

2.5.3 Program IGLOO

Program IGLOO - podpora projektů sociální pomoci, slušného bydlení a zlepšování schopností a možností zaměstnání znevýhodněných osob.

Program IGLOO se snaží znevýhodněným lidem umožnit přístup k sociální pomoci, slušnému bydlení, kvalifikaci a pracovním příležitostem. Cílovou skupinou jsou muži a ženy potýkající se s problémy, které souvisejí s vyloučením ze společnosti. Jsou mezi nimi také velmi mladí lidé bez kvalifikace, stejně jako dospělí dlouhodobě nezaměstnaní. Iniciativy IGLOO se snaží plnit čtyři klíčové funkce.

- Poskytování rámce stálé sociální podpory ve formě speciálně upravených služeb, které mohou reagovat na konkrétní potřeby jednotlivce, například týkající se osobních, zdravotních a rodinných problémů.
- Zvyšování nabídky kvalitních bytů, dostupných lidem s omezeným příjmem a vhodných jak pro lidi svobodné tak i pro rodiny, a to rekonstrukcemi starých budov nebo zahajováním nových stavebních projektů.
- Organizování kvalifikačních kurzů, které dávají znevýhodněným lidem příležitost naučit se užitečným dovednostem a získat uznávanou kvalifikaci v oblastech stavebnictví nebo péče o dítě.
- Vytváření nových zaměstnání v oblastech souvisejících s bydlením, jako jsou

³⁴ Matoušek Oldřich, Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení, Praha 2007, s. 60, ISBN 978-80-7376-310-9

stavební a renovační práce a rovněž široký rozsah služeb. Cílem je dát lidem co nejlepší příležitost najít trvalé zaměstnání.³⁵

2.6. Resocializace

Resocializací je chápán návrat ke společensky přijatelnému způsobu chování u lidí, kteří se od něj odchýlili. Neobejde se beze změn postojů a beze změn hodnotové orientace.

Je tedy nutné, aby po základní pomoci následovaly resocializační programy doplněné dalšími službami. Je potřeba klást důraz na přiměřenou práci, od chráněné pracovní místa přes práce veřejně prospěšné až po stálý pracovní úvazek. Cílem těchto programů je, aby si bezdomovec našel smysl života, obnovil rodinné vztahy, našel nová přátelství či partnerství, získal přiměřené bydlení a měl stálý zdroj příjmů.³⁶ Resocializační programy lze označit jako naprosto stěžejní, které pomohou člověku odrazit se ode dna a integrovat se zpět do společnosti. Opět připomeňme nezbytnou vhodnou motivaci a důležitost stále trvající individuální práce s klientem, například i za pomoci odborníků z řad psychologů, právníků a podobně. Nesmíme totiž zapomínat na to, že lidé se stali bezdomovci z nějakého důvodu a mohou mít ke společnosti nesplněné závazky, například ve formě nesplacených dluhů atd.

2.6.1. Sociální poradenství

Cílem sociálního poradenství je dovést klienty k soběstačnosti, pomoci člověku tak, aby si dokázal pomoci sám. Mnoho lidí se ocitá v situaci ohrožení ztrátou domova, protože dostatečně neznají svá práva a povinnosti, je pro ně krajně obtížné jednat s úředníky, nerozumí požadavkům úřadů, nevědí, na co mají nárok a kde takový nárok mohou uplatnit. V současné době jsou méně sociabilní lidé v komunikaci s úřady velmi znevýhodněni, stav systému mnohdy přímo ztěžuje jejich podporu a neintegraci.³⁷

2.6.2 Sociální příčiny bezdomovectví

³⁵ Petra Matoušková, *Fenomén bezdomovectví a formy nejefektivnější pomoci*, MU Brno, 2009, d.p.

³⁶ Hradecká Vlastimila, Hradecký Ilja, *Bezdomovství-extrémní vyloučení*, Praha 1996, s.70, ISBN 80-902292-0-4

³⁷ Matoušek Oldřich, Kodýmová Pavla, Kolářčková Jana, *Sociální práce v praxi*, Praha 2005, s.37, ISBN 80-7367-002-X

Bezdomovství je projevem selhání v oblasti socializace. Bezdomovci nejsou schopni zodpovědného chování, nedokážou se standardním způsobem o sebe postarat. Přijetí role bezdomovce je výsledkem rezignace. Převažují náhodné kontakty s lidmi ze stejné komunity. Sdružování je většinou účelové, jsou vytvářeny jakési subkultury. Vztahy mezi skupinami těchto lidí bývají ovšem povrchní, je v nich zřejmá nedůvěra a nejistota. V důsledku ztráty citově hlubších vazeb bývají bezdomovci emočně oploštělí, často necitliví i sami k sobě. Riziko vzniku takového postoje zvyšuje citová deprivace, závažná negativní zkušenost, duševní nemoc, závislost na drogách a z toho vyplývající egocentrismus a bezohlednost.

2.6.3. Bezdomovství a kriminalita

Nelze tvrdit, že populace bezdomovců je mimo stranu problematiky páčání přestupků nebo trestných činů. Většina z nich má nějakou kriminální zkušenost, mnozí páčají drobnou kriminalitu příležitostně nebo z nouze. Nejsou však schopni účastnit se nebo dokonce řídit větší kriminální akce nebo se podílet na organizovaném zločinu.³⁸ Ke vzniku bezdomovství přispívají taktéž závislosti, neboť jsou většinou příčinou páčání trestné činnosti. Velké procento nekvalifikované trestné činnosti je páčáno pod vlivem psychoaktivních látek. Následné uvěznění přispívá ke vzniku bezdomovství po jeho návratu z vězení zpřetrháním sociálních vazeb a ztrátou mnohých dovedností či návyků. Patologičtí hráči, stejně jako drogově závislí a alkoholici, negativně ovlivňují situaci svou i své rodiny a to z hlediska ekonomického, sociálního i kulturního. V konečném důsledku přicházejí díky svému neúčelnému řešení problémů o zaměstnání, bydliště, rodinu a přátele. Často končí jako bezdomovci, buď na ulici anebo v nejistém bydlení u podobně postiženého jedince či v nějakém útulku.³⁹

2.6.4. Neexistence zákona o bezdomovectví

„Neexistence tohoto zákona svědčí o tom, že problém bezdomovectví je pro naše zákonodárce okrajový. Je v zájmu nás všech vyvinout tlak na kompetentní orgány a osoby, aby připravily návrh zákona o bezdomovectví. Kvalitní a propracovaný právní předpis vytvoří rámcové podmínky a stanoví jasná pravidla postupu při řešení

³⁸ Hradecká Vlastimila, Hradecký Ilja, *Bezdomovství-extrémní vyloučení*, Praha 1996, s.25, ISBN 80-902292-0-4

³⁹ Vágnerová Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Praha 2002, s.311, ISBN 80-7367-414-9

a prevenci vzniku tohoto problému.⁴⁰

Je pravdou, že zájem společnosti o lidi bez domova je přehlížený. I tak existují organizace, jež se snaží tento stav změnit, ale pokud nedojde ke změně zákona, a nebudeme mít jasné pravidla a řád, ponese dál všechny příčiny i důsledky tohoto problému.

2.6.5. Zákon o sociálních službách

Zákon o sociálních službách hovoří o bezdomovci jako o člověku bez přístřeší a osobě v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Není zde ale upřesněno, kdo je osoba bez přístřeší. Je třeba nezapomínat na to, že domov není jenom střecha nad hlavou. I v sociálním zákoně je tedy tento problém nevyřešen. Pokud dále budeme hovořit o sociálních službách jako takových, v současné době jsou velice nedostatečně státem podporované a mnoha zařízení hrozí likvidace právě v důsledku nedostatku financí. Tím se přirozeně možnost pomoci lidem bez domova opět omezuje.⁴¹

⁴⁰ Prudková Táňa, Novotný Přemysl, *Bezdomovectví*, Praha 2008, s.36, ISBN 978-7378-100-0

⁴¹ Petra Matoušková, *Fenomén bezdomovectví a formy nejefektivnější pomoci*, MU Brno, 2009, d.p.

PRAKTICKÁ ČÁST

3. Příprava výzkumu

3.1. Úvod

V teoretické části bakalářské práce byly poskytnuty základní informace k problematice nezaměstnanosti a bezdomovectví spojenou se sociálními problémy. V praktické části byly formou rozhovoru získány informace potřebné k vyhodnocení a vytvoření závěru s možností nějakého dalšího postupu pro řešení této problematiky.

3.2. Cíl výzkumné části

Vzhledem k tomu, že k této problematice již bylo sepsáno spoustu článků a studií, k danému tématu bylo provedeno mnoho výzkumů, byla zvolena metoda dotazování směřující k vyjádření konkrétního cíle. Cílem provedeného rozhovoru bylo zjistit skutečnosti, které se podílely na vzniku bezdomovectví, a byla položena i závěrečná otázka zda je z jejich strany možnost návratu do „normální“ společnosti ze které odešli.

3.3. Metody a techniky sběru dat

Při provedeném výzkumu byla použita metoda dotazování. Jedná se o metodu, při které jsou jedincům kladeny otázky a jsou tak získávány jejich odpovědi. Tato metoda je považována za hlavní skupinu metod sběru dat. Byly zvoleny polostrukturované rozhovory, které se vyznačují definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací.

Tato metoda přináší několik výhod. S respondenty bylo jednáno v jejich přirozeném prostředí, kde se cítí dobře, vyjadřují své názory, a mají možnost kdykoliv rozhovor ukončit. Dotazy byly vedeny formou volného rozhovoru, kdy byly pokládány jednoduché a srozumitelné otázky které ovšem nevedly a ani nenaznačovaly žádnou jejich slabost nebo sociální situaci.

3.4. Charakteristika respondentů

Jednalo se o respondenty sdružující se na různých místech Prahy, ale zejména tam kde dochází ke zvýšenému pohybu těchto jedinců. Zejména šlo se o hlavní nádraží Praha a o proslulý park který na toto nádraží navazuje. Dále oblast Palmovky a taktéž byl průzkum proveden v občanském sdružení Armády spásy.

3.5 Realizace výzkumu

3.5.1 Průběh výzkumného šetření

Respondenti byli vždy na začátku setkání požádáni o rozhovor a bylo jim vysvětleno jakého tématu se bude rozhovor týkat. Na základě jejich žádosti nebyl sepsován žádný dotazník ale jednalo se pouze o rozhovor. Získané informace byly zapisovány do poznámkového bloku. Rozhovor byl proveden se stovkou respondentů.

Otázky pokládané při rozhovoru

1. prvotní příčina proč jste se stal osobou bez stálého bydlení?

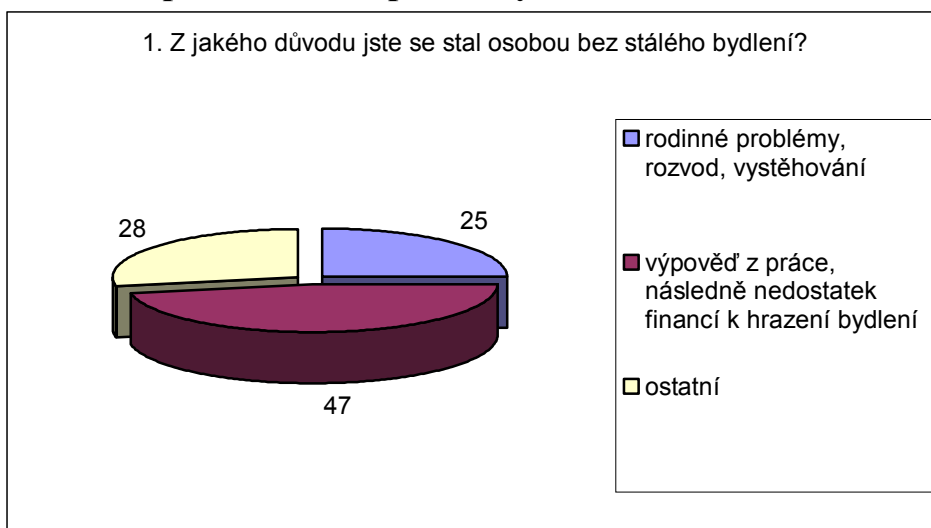
- rodinné problémy, rozvod, vystěhování	25
- výpověď z práce, následně nedostatek financí k hrazení bydlení	47
- ostatní	28

2. Jak dlouho jste bez stálého bydlení?

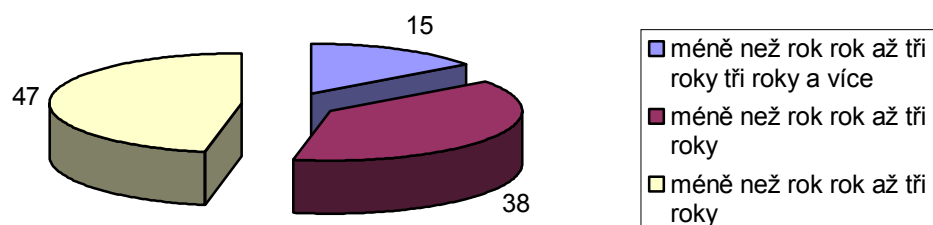
- méně než rok	15
- rok až tři roky	38
- tři roky a více	47

3. Pobíráte podporu v nezaměstnanosti, nebo jinou sociální dávku?	
- ano	5
- ne	65
- neodpovězeno	30
4. Hledáte si práci, pracujete?	
- ano	0
- ne	78
- neodpovězeno	22
5. Vlastníte doklady?	
- Ano	10
- Ne	47
- Nesděleno	43
6. Když Vám někdo nabídne příležitost, která by mohla znamenat návrat do společnosti, přijmete ji?	
- ano	15
- ne	48
- možná	27

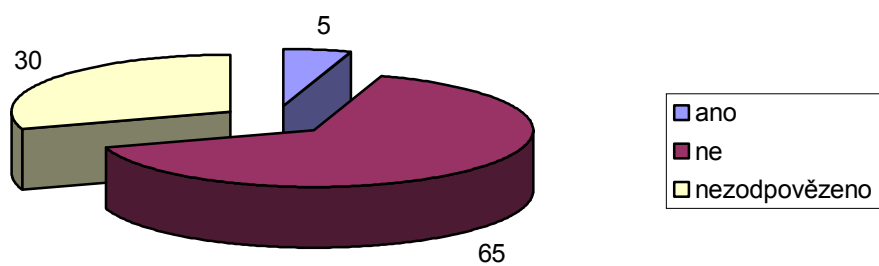
Grafické zpracování zodpovězených otázek

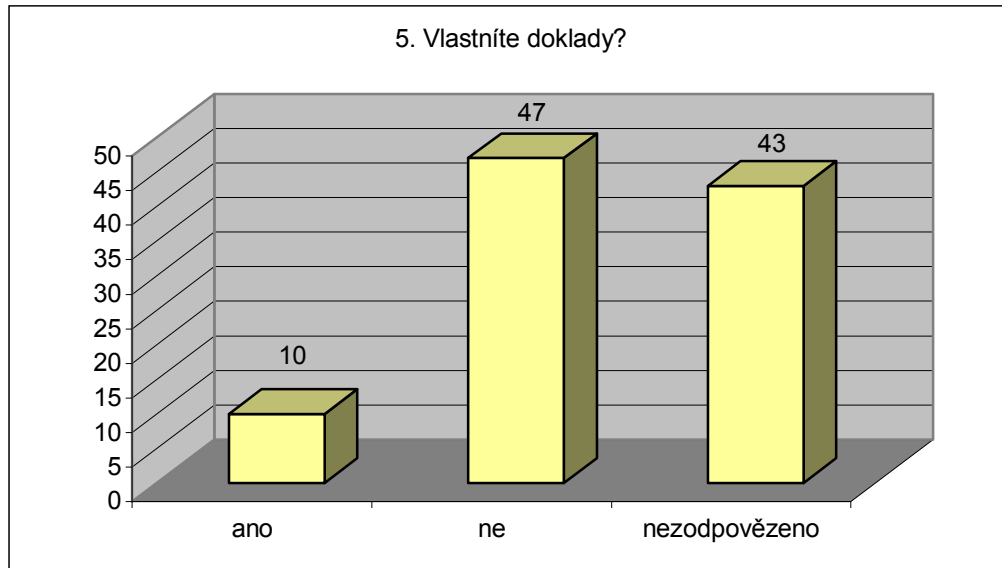
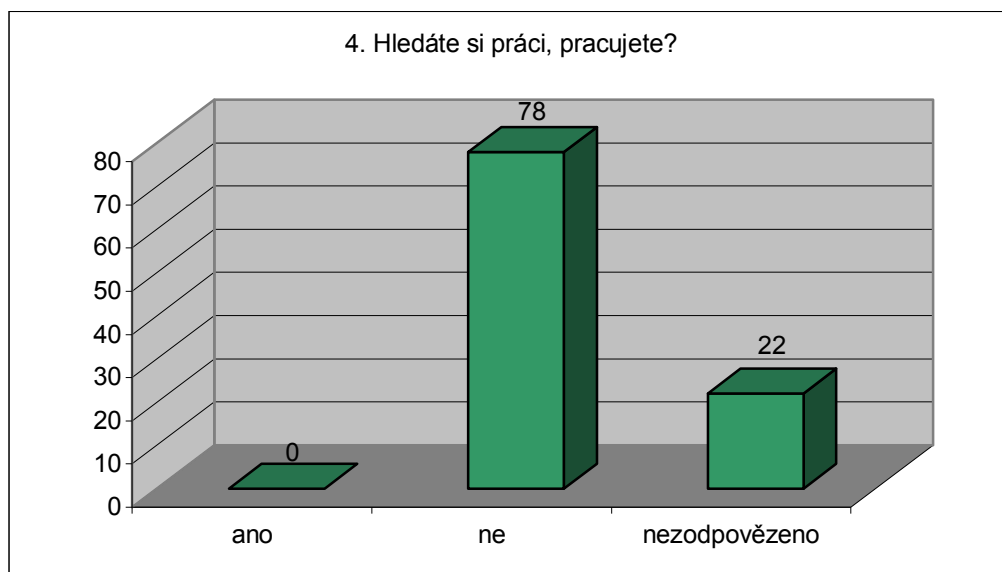

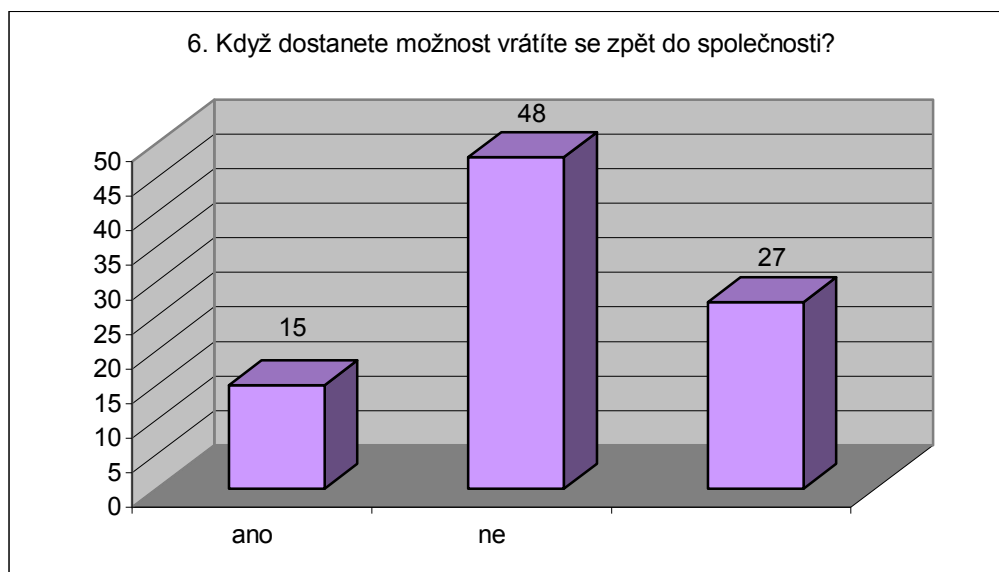
2. Jak dlouho jste bez stálého bydlení?

3. Pobíráte podporu v nezaměstnanosti, nebo jinou sociální dávku?

Shrnutí:

4. ZÁVĚR

V bakalářské práci jsem se zabýval problémy spojenými s nezaměstnaností a bezdomovectvím a tím, do jaké míry spolu souvisí. V teoretické části jsem popsal a charakterizoval tuto celospolečenskou problematiku, v praktické části jsem pak provedl průzkum přímo mezi lidmi, kteří mají osobní zkušenost s touto problematikou. Danou problematiku jsem postihnul a popsal z několika úhlů, aby byla správně pochopena. Hlavní oblastí mého zájmu se stala oblast vzniku a příčin bezdomovectví, a dále jsem hledal odpověď na otázku, zda je u těchto osob možný návrat do společnosti.

Problematika nezaměstnanosti je ožehavým tématem současnosti. Důsledky krize, která zasáhla nejen naši republiku, ale celý svět, jsme pocítili všichni. Mnoho lidí právě v důsledku krize o zaměstnání přišlo a nezaměstnaných přibývá. Pokud jedinec nemá vybudované zázemí, a jedná se o člověka, který se potýká i s dalšími osobními a finančními problémy, pak může nezaměstnanost skutečně vést až k tomu, že se stane bezdomovcem.

Ztráta zaměstnání je podle dostupných studií, i dle mnou provedeného průzkumu jednou z nejčastějších příčin vzniku bezdomovectví. V práci jsem se rovněž dotkl témat, jako jsou ztráta sociálních vazeb nebo zadluženost.

Při provádění průzkumu jsem se setkal jak s bezdomovci, kteří měli k dispozici

svoje osobní doklady, tak s těmi, kteří svoje osobní doklady vůbec nemají. Zde musím konstatovat, že většina se jich řadí právě do té druhé skupiny. Větší část z těch, kteří doklady k dispozici mají stejně však s úřady nekomunikuje a neprojevuje zájem si vyřídit například podporu v nezaměstnanosti nebo jiné sociální dávky.

Malá část bezdomovců podporu v nezaměstnanosti a další sociální dávky pobírá. Většinou ale tyto prostředky lidé bez domova využívají k nákupu cigaret a alkoholu. Argumentují tím, že pobírané dávky nestačí k tomu, aby si byli schopní zaplatit bydlení. Přiznávají, že již rezignovali na sociální systém našeho státu a nejsou schopni se ve společnosti a pravidlech, které má, zorientovat. Zde se odráží i jejich nízké právní vědomí a skutečnost, že neznají svoje práva, případně že si nedokážou zařídit to, na co mají nárok. Proto se peníze snaží získat raději žebráním, potraviny a oblečení hledáním v odpadcích, případně se snaží získat finanční prostředky sbíráním vratných lahví, za které inkasují peníze v obchodech. Dalším způsobem jejich obživy jsou samozřejmě drobné krádeže, zejména kovových a jiných odpadů a jejich následný prodej do sběren.

Určitě nelze bezdomovcům odebrat sociální dávky a nechat je svému osudu. Je však nutné s nimi pracovat a vyprovokovat je k vlastní aktivitě a samostatnosti v jednání. S tím úzce souvisí problém znovuoobnovení sociálních dovedností. Lidé bez domova žijí na okraji společnosti, a ač mají příbuzné a známé, tak ti se mnohdy odmítají s nimi setkat, nejeví o ně žádný zájem a necítí potřebu jim pomoci. Jen minimum z nich se setkává se svými příbuznými či známými z dob, kdy žili běžným způsobem života. Bezdomovci se cítí sami, pravidelně se stýkají pouze s osobami se stejnými problémy, obtížemi a s podobnými osudy. Chybí jim tedy sociální kontakt s majoritní společností a jen těžko hledají důvody pro to, svůj způsob života změnit.

V úplném závěru jsem popsal formy pomoci, které se ukázaly efektivními:

1. Hlavním cílem by měla být prevence zaměřená na varování před problémy a následným jednáním, jež postupně mohou vést k bezdomovectví. Jedná se zejména o varování před nepromyšleným uzavíráním půjček, úvěrů a jiných finančních produktů, kdy pak dochází k neúměrné finanční zátěži, následně exekuci, ztrátě domova a bezdomovectví.
2. Nezaměstnané a bezdomovce je třeba vést k vlastní aktivitě a samostatnosti v jednání. S tím souvisí rovněž znovuzískání a obnovení sociálních dovedností.

3. Navýšit počet terénních sociálních pracovníků, kteří by měli s bezdomovci hovořit, vysvětlit jim jejich možnosti a pozitivně je motivovat, vést k samostatnosti v jednání, a spolu s nimi se snažit nalézt nejlepší možná řešení jejich sociální situace. Je nutné je dostat do kontaktu s příslušnými úřady, případně s jejich rodinami a příbuznými. To však není možné bez výrazné finanční podpory ze strany státu institucím, jejichž náplní jsou tyto formy sociální činnosti, a také střediskům, které se pomocí bezdomovcům zabývají.

Je však nutné konstatovat, že veškerá opatření a návrhy se minou účinkem v případě že lidé bez domova nebudou spolupracovat a odmítnout se navrátit do společnosti.

RESUMÉ

Pro diplomovou práci jsem si vybral téma „Bezdomovectví a nezaměstnanost jako sociální problém“, kterým chci poukázat na velmi závažný problém dnešní doby. Jde o jedno ze stěžejních témat sociální pedagogiky, která zkoumá mimo jiné specifické vlivy sociálního prostředí a zajímá se o jevy vymykající se obecné normě.

Teoretickou část jsem rozdělil do dvou rozvinutých témat, dále rozdělených na kapitoly, ve kterých bylo mou snahou objasnit základní informace k problematice nezaměstnanosti a bezdomovectví spojenou se sociálními problémy, s dostupnými formami pomoci, a další otázky související s tímto fenoménem, zdravotní péči o lidi bez domova a podrobnosti k prevenci. Celá teoretická část je provázaná a pomůže nám pochopit celý problém více do hloubky.

V praktické části, jež je rozdělena na dalších 5 kapitol, byl celý problém vymezen v rámci výzkumu, kdy jsem analyzoval provedené rozhovory se stovkou respondentů na základě otevřeného rozhovoru.

V závěru jsem shrnul nové poznatky v souvislosti s výzkumem a vyvozené závěry související s efektivní pomocí pro lidi bez domova.

Anotace

Tato práce popisuje problematiku nezaměstnanosti a bezdomovectví. Pojednává o souvislosti ztráty zaměstnání, následných problému rodinných a společenských ústících do fáze bezdomovectví. Práce pojednává o sociálních problémech, které souvisí s daným tématem.

Byl proveden výzkum směřující k objasnění příčiny a vzniku bezdomovectví, a také k tomu, zda je možný návrat zpět do společnosti. K provedení výzkumu byli osloveni bezdomovci v ulicích Prahy a v azylovém zařízení. Výzkum popsal problematiku této společnosti, i to, že většina z nich nemá již zájem na návratu zpět do společnosti.

Klíčová slova

Nezaměstnanost, práce, sociální politika, bezdomovectví, chudoba, kriminalita, sociální problém,

Annotation

This work describes problems of unemployment and homelessness. It discusses context of job losses, consequential social problem of family and community, which led into phase homelessness. Work deals with social issues that relate with main topic. There was carried out research aimed at clarifying causes of homelessness and also whether if in these cases is possible to return back into society. The implementation of the research were contacted homeless in Prague and in asylum houses. The research described that of such a kind of people aren't interested to return back into society.

Keywords

Unemployment, labor, social policy, homelessness, poverty, crime, social problems,

Literatura a prameny (informační zdroje)

Právní předpisy:

1. Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti
2. Nařízení vlády č. 515/2004 Sb., o hmotné podpoře na vytváření nových pracovních míst, a hmotné podpoře rekvalifikace nebo školení zaměstnanců v rámci incest. pobídek
3. Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
4. Zákon č. 303/1995 Sb., o minimální mzdě

Monografie:

1. **BARTÁK, J.** *Lidé a změny*, Praha 2004, ISBN 80-7220-184-0.
2. **BROŽOVÁ, D.** *Společenské souvislosti trhu práce*, Praha 2003. ISBN 80-86429-16-4.
3. **BUCHTOVÁ, B.**, *Nezaměstnanost, psychologický, ekonomický a sociální problém*, Praha 2002. ISBN 80-24-9006-8.
4. **HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I.** *Bezdomovství-extrémní vyloučení*, Praha 1996. ISBN 80-902292-0-4.
5. **JÍROVÁ, H.** *Trh práce a politika zaměstnanosti*, Praha 1999, ISBN 80-7079-635-9.
6. **KELLER, J.**, *Až na dno blahobytu*, Brno, 1993, s.18.
7. **KORUNKOVÁ, M.** *Lidské zdroje na trhu práce*, Praha 2003, ISBN 80-86419-48-7.
8. **MAREŠ, P.**, *Sociologie nerovnosti a chudoby*, Praha 1999. ISBN 80-85850-61-3.
9. **MAREŠ, P.**, *Nezaměstnanost jako sociální problém*, Praha 2002. ISBN 80-86429-08-3.
10. **MATOUŠEK, O., Kodýmová, P., Koláčková.** *Sociální práce v praxi*. Praha 2005. ISBN 80-7367-002-X.
11. **MATOUŠEK, O.** *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*, Praha 2007. ISBN 978-80-7376-310-9.
12. **MATOUŠKOVÁ, P.** *Fenomén bezdomovectví a formy nejefektivnější pomoci*, MU Brno, diplomová práce, 2009.
13. **PRUDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P.** *Bezdomovectví*, Praha 2008. ISBN 978-7378-100-0.
14. **VÁGNEROVÁ, M.** *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Praha 2002. ISBN 80-7367-414-9.

Internet:

1. <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/czam020108.doc> [cit.20.3.2008]
2. http://portal.mpsv.cz/sz/local/op_info/dotace/vpp
3. http://portal.mpsv.cz/sz/local/mo_info/apz/informace

Seznam grafů

Graf 1: Otázka č.1 Z jakého důvodu jste se stal osobou bez stálého bydlení?	35
Graf 2: Otázka č.2 Jak dlouho jste bez stálého bydlení?	36
Graf 3: Otázka č.3 Pobíráte podporu v nezaměstnanosti nebo jinou sociální dávku?.....	36
Graf 4: Otázka č.4 Hledáte si práci, pracujete?	37
Graf 5: Otázka č.5 Vlastníte doklady?	37
Graf 6: Otázka č.6 Když dostanete možnost, vrátíte se zpět do společnosti?	38